

พุทธนวัตกรรมชุมชน: รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่

Buddhist Community Innovators: A Model for Quality of Life Development to Enhance the Grassroots Economy and Reduce Inequality among Ethnic Communities in Chiang Mai Province

1. กิตติ ขวัญนาค, 2. สังวรรณ สมบัติใหม่, 3. ประวิชัย วันตา, 4. ทินกร จูเรือน, 5. ประเสริฐ ปอนถิ่น

1. Kitt Khwannak, 2. Sangwan Sombatmai, 3. Purawich Wanta,

4. Tinnakorn Juruan, 5. Prasert Pontin

1.,2.,3.,4.,5. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

1.,2.,3.,4.,5. Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Author E-mail: kittkhwannak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ 2) พัฒนารูปแบบคุณภาพชีวิต และยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ 3) สร้างพุทธนวัตกรรมชุมชนในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี วิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำ พบว่า 1) เกิดรูปแบบการฝึกอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิต จากทุนทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีชาวปกากะญอเป็นต้นทุนสร้างรายได้ 2) รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากชุมชน การประกอบอาชีพเสริม 3) รูปแบบการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว แหล่งศึกษาเส้นทางป่าสมุนไพร ไร่กาแฟ โรงอบสมุนไพร บ้านชนเผ่าจำลอง และภาพวาดศูนย์ปกากะญอศึกษา

2. การพัฒนารูปแบบคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำ พบว่า 1) เกิดการฝึกอบรมส่งเสริมองค์ความรู้และการศึกษา 2) เกิดการฝึกอบรมยกระดับเศรษฐกิจฐานรากด้วยการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน 3) สร้างกลไกการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการโดยชุมชน 4) ลดความเหลื่อมล้ำผ่านการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ 5) เชื่อมโยงนโยบายรัฐกับศักยภาพชุมชน

3. การสร้างพุทธนวัตกรรมชุมชนในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำ พบว่า สร้างพุทธนวัตกรรมในชุมชน จำนวน 20 คน เกิดการฝึกอบรมยกระดับเศรษฐกิจฐานรากด้วยการพัฒนาอาชีพ พัฒนาชีวิตของคนในชุมชนให้สอดคล้องกับหลักธรรมะ และหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: 1. นวัตกรรมชุมชน; 2. การพัฒนาคุณภาพชีวิต; 3. เศรษฐกิจฐานราก; 4. ความเหลื่อมล้ำ

ABSTRACT

This research article aimed to: 1) examine models of quality of life development for enhancing the grassroots economy and reducing inequality among ethnic communities in Chiang Mai Province; 2) develop a quality of life development model to strengthen the grassroots economy and reduce inequality among ethnic communities in Chiang Mai Province; and 3) cultivate Buddhist community innovators to enhance the grassroots economy and reduce inequality among ethnic communities in Chiang Mai Province. This study employed a mixed-methods research design, integrating qualitative research and participatory action research (PAR) approaches.

The research found that:

1. The study of quality of life development models for enhancing the grassroots economy and reducing inequality indicated that: 1) a quality of life development training model was established by utilizing cultural capital, traditions, and customs of the Karen (Pgakenyau) people as income-generating resources; 2) community-based product development and supplementary livelihood models were developed; and 3) tourism and learning-site development models were implemented, including herbal forest trails, coffee farms, herbal drying houses, a simulated tribal village, and mural paintings at the Karen Studies Center.

2. The development of quality of life and grassroots economic enhancement models to reduce inequality resulted in: 1) training programs that promoted knowledge and education; 2) training initiatives to strengthen the grassroots economy through sustainable livelihood development; 3) the establishment of participatory mechanisms and community-based management systems; 4) the reduction of inequality through improved access to rights and social welfare; and 5) the integration of government policies with community potential.

3. The development of Buddhist community innovators for enhancing the grassroots economy and reducing inequality resulted in the cultivation of 20 Buddhist community innovators. These innovators participated in training programs focused on livelihood development, grassroots economic enhancement, and quality of life improvement grounded in Buddhist principles and sustainable development concepts.

Keywords: 1. Community Innovators; 2. Quality of Life Development; 3. Grassroots Economy; 4. Inequality Reduction

บทนำ

“นวัตกรรม” (Innovation) ถูกให้ความสำคัญในฐานะเครื่องมือในการพัฒนารวมถึงแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับประเทศ ดังที่ปรากฏในปี พ.ศ. 2559 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยประกาศแนวคิดประเทศไทย 4.0 (Thailand4.0) เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนประเทศ เน้นการสร้างนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ (ชนินทร เพ็ญสุตร, 2560) ในปีเดียวกันมีการปรับเปลี่ยนกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เป็นกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2562) ซึ่งมีพันธกิจสำคัญข้อหนึ่ง คือ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมถึงพัฒนากำลังคนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ต่อมาในปี พ.ศ.2561 มีการรวมกระทรวงวิทยาศาสตร์และ

เทคโนโลยี เข้ากับสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ จัดตั้งเป็น
กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและสร้างสรรค์
นวัตกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศในทุกสาขาวิชา (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และ
นวัตกรรม, 2562) นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ มีบทบาทในการเสริมสร้างระบบ
นวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 รวมถึงสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหลายแห่งก็มุ่งผลิต
บัณฑิตที่มีศักยภาพในการสร้างสรรค์และบริหารจัดการนวัตกรรมในสาขาวิชาต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า ปัจจุบัน
สังคมไทยตระหนักถึงความสำคัญของนวัตกรรมต่อการขับเคลื่อนประเทศ ตลอดจนให้ความสำคัญกับการผลิต
“นวัตกรรม (Innovator)” ซึ่งเป็นผลผลิต จากสถาบันอุดมศึกษาตลอดจนจากการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ
ดังที่ กล่าวไปข้างต้นกระจายตัวไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ นวัตกรรมชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนใน
การพัฒนาหลายประการ จะเห็นได้ว่าบทบาทของนวัตกรรมชุมชนไม่ใช่เพียงการนำเสนอแนวคิดใหม่ วิธีการใหม่
หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่เท่านั้น แต่จะต้องอาศัยปัจจัยและคุณลักษณะอื่น ๆ เพื่อให้เกิดนวัตกรรมที่สอดคล้องและ
เหมาะสมกับบริบท ตลอดจนต้องหาแนวทางให้นวัตกรรมที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้น แพร่กระจายไปสู่กลุ่มเป้าหมาย
โดยเฉพาะชุมชนที่พัฒนาหรือกำลังจะขับเคลื่อน(ญาณิศา เผื่อนเพาะ, 2564)

นอกจากนั้นนวัตกรรมชุมชนจำเป็นต้องมีทักษะ แบบนักมนุษยวิทยา (Anthropologist) ซึ่งต้องเข้าพื้นที่ไป
เป็นส่วนหนึ่งในชุมชนของกลุ่มเป้าหมายทั้งก่อนและหลัง สร้างสรรค์นวัตกรรมการทำงานชุมชนมาจากความ
ต้องการของประชาชนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ให้คนในพื้นที่มองเห็นถึงศักยภาพที่มี
อยู่ในชุมชน มาต่อยอดในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนอย่างสมดุล ในด้านเศรษฐกิจ สังคม
วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อีกทั้งเกิดการร่วมคิด ร่วมวางแผน จากการนำเอาทุนชุมชนที่มีอยู่บูรณา
การกับปัจจัยสนับสนุน จากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง และร่วมลงมือทำอย่างประสานงาน ทั้งด้านองค์
ความรู้และทักษะประสบการณ์ที่ชุมชนมี เกิดการทำงานชุมชน แบบ “ระเบิดจากภายใน” ตามแนวคิดหลักการ
ทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9)
ให้เกิดการพัฒนาคนในชุมชน การตกผลึกทางความคิด และวิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริง ที่สามารถสร้างแนว
ทางแก้ไขได้ด้วยตนเอง และถ่ายทอดวิธีการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จ เกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และ
ต้นแบบชุมชนนวัตกรรมที่ผู้นำ/แกนนำชุมชนเป็นนวัตกรรมชาวบ้านที่มีความสามารถในการบริหารจัดการพัฒนา
พื้นที่บ้านเกิดของตนเองที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาที่มีเป้าหมาย ในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน
(Sustainable Development Goals) การส่งเสริมการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนเป็นเป้าหมายสำคัญ ใน
การพัฒนาสังคมที่มุ่งเน้นศักยภาพของบุคคลและการพัฒนาที่มี “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยใช้กลไก
ด้านงานพัฒนาโดยเฉพาะศาสตร์ ด้านการพัฒนาสังคมเป็นกระบวนการวิจัยที่มาจากการต่อยอดทุนชุมชนที่มีอยู่
โดยมีฐานคิดจากแนวคิดการพัฒนาโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง “พุทธธรรม” (พิชัยลักษณ์ เมืองมูล, 2567) จึงเป็น
เครื่องมือสำคัญในการสร้างคนในชาติให้เกิดสัมมาทิฐิ เป็นการพัฒนาคนที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่จะ
นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนแท้จริง กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมที่ต้องการให้
ประเทศชาติพัฒนานั้น (กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม, 2565) ได้หันมาให้ความสำคัญในการ
พัฒนาคนหรือสร้างคนให้เป็น “พุทธนวัตกรรม” ด้วยหลักพุทธธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2565) การนำ
หลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยเฉพาะด้านการให้บริการประชาชน ถือเป็น
แนวทางที่เหมาะสม (วารินทร์ กามินทร์, 2568) เพื่อเป็นวิศวกรสังคมในการขับเคลื่อนตนเอง ชุมชน สังคม และ
ประเทศชาติให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไปได้อย่างเป็นรูปธรรมที่แท้จริง (ชนินทร เพ็ญสุตร, 2560)

งานวิจัยนี้ เป็นการเชื่อมโยงและสร้างความร่วมมือกับผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง ได้แก่ ชุมชน
บ้านห้วยบง หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีการขับเคลื่อนผลการวิจัยไปสู่
การใช้ประโยชน์ในระดับชุมชน แกนนำชุมชน ผู้นำชุมชนและหน่วยงาน รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน

พื้นที่ โดยจะเป็นการเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนในการเรียนรู้และสร้างเสริมเครือข่ายนวัตกรรมชาวบ้านที่จะนำความรู้จากภูมิปัญญาและทุนชุมชน ผสมกับองค์ความรู้ในโลกยุคปัจจุบันไปใช้ในการจัดการการเปลี่ยนแปลงและจัดการปัญหาในชุมชน ก่อให้เกิดการพึ่งตนเองภายใต้แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่
- 2) เพื่อพัฒนารูปแบบคุณภาพชีวิต และยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่
- 3) เพื่อสร้างพหุชนวัตกรรมชุมชนในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัย “พหุชนนวัตกรรมชุมชน : รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่” เป็นการวิจัยที่ผสมผสานการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษาโดยการมุ่งเน้นเลือกสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 คน 2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 คน 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรสร้างพหุชนนวัตกรรมชุมชนในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

ศูนย์เรียนรู้พัฒนาคุณภาพชีวิตวัดห้วยบง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธรรมจาริก ในเครือข่าย จำนวน 5 แห่ง ในอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ 1) หมู่บ้านแม่แดดน้อย ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ 2) หมู่บ้านขุนแม่รวม ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ 3) หมู่บ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ 4) หมู่บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ 5) หมู่บ้านหนองแดง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 การออกแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้อาศัยคุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพและตรงกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยมากที่สุด 3 ประการดังนี้ 1.1 ผู้วิจัยได้กำหนดแนวคำถามตามรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหลัก ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสามารถตอบได้ตามความสมัครใจและสะดวกใจโดยผู้วิจัยจะสัมภาษณ์อย่างเป็นธรรมชาติและเป็นกันเองโดยการพูดคุยหรือการสนทนากัน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะดำเนินการบันทึกทุก

เรื่องที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ให้ข้อมูล 1.2 การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลและเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก เช่น การสัมภาษณ์เจาะลึกข้อมูลที่ได้จึงเป็นลักษณะเชิงพรรณนาปรากฏการณ์ที่พบข้อมูลส่วนใหญ่จึงไม่อยู่ในลักษณะของตัวเลข 1.3 การติดต่อโดยตรง และมีความใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการขอเข้าพบเพื่อพูดคุย และอธิบายวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยให้ได้รับทราบและชี้แจงถึงความสำคัญในการวิจัยครั้งนี้

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ ในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้ 2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อการพัฒนารูปแบบคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการ โดยมีผู้เชี่ยวชาญและตัวแทนจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าร่วมเวทีเสวนา เพื่อสร้างเป็นต้นแบบในการพัฒนารูปแบบคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้คำถามปลายเปิด (Open-Ended Questions)

4.3 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือการวิจัย ดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) 2) ร่างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 คน เพื่อทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องแล้ว นำผลการตรวจสอบมาคำนวณหาค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือนิยาม (IOC: Item Objective Congruence Index) เกณฑ์การพิจารณาคัดเลือกตามวัตถุประสงค์ที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 0.50 ถึง 1.00 ซึ่งแสดงว่าจุดประสงค์นั้นวัดได้ครอบคลุมเนื้อหา หรือข้อสอบนั้นวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และถ้าข้อใดได้คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า 0.0 ต้องนำไปปรับปรุงแก้ไข เพราะมีความสอดคล้องกันต่ำ และปรับปรุงเครื่องมือการวิจัยตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจัดทำแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ฉบับสมบูรณ์

4.4 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการเก็บรวบรวมออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตอนเตรียมการก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจะทำการติดต่อประสานกับผู้ให้ข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งบางส่วนเป็นการติดต่อประสานทางโทรศัพท์และบางส่วนเป็นการติดต่อประสานด้วยตัวผู้วิจัยเองและยืนยันกำหนดการเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลที่ชัดเจน โดยผู้วิจัยได้กำหนดไว้ในแผนวิจัยในการเก็บข้อมูล

2) ขั้นตอนระหว่างทำการเก็บรวบรวมข้อมูล การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการคัดเลือกชุมชนเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงกายภาพของพื้นที่ โดยการทำจดหมายและประสานงานติดต่อเพื่อขออนุญาตทำวิจัยกับกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

3) ขั้นตอนหลังทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ในขั้นตอนนี้จะเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามแล้วเสร็จจนถึงการจัดระบบข้อมูลทั้งหมดเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ อภิปรายผล และสรุปผลนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่อไป

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ที่มีการดำเนินงานหลายขั้นตอน โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เมื่อได้รับข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาข้อมูลเชิงคุณภาพ

4.6 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบว่าข้อมูลนั้นเพียงพอหรือยังและตอบปัญหาของการวิจัยหรือไม่ รวมทั้งความถูกต้องของข้อมูลประกอบไปด้วยกระบวนการวิธีที่หลากหลาย เช่น การตรวจสอบด้านข้อมูล ได้แก่ เวลาสถานที่และบุคคลผู้ให้ข้อมูลการตรวจสอบด้านแนวคิด ทฤษฎี เป็นต้น หลังจากนั้นผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยวิธีนี้ ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information)

ผลการวิจัย

1. การศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ สรุปว่าเกิด 1) เกิดรูปแบบการฝึกอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมบ้านห้วยบง เป็นชุมชนที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีชาวปกากะญอใช้วิถีชีวิตแบบเรียบง่าย พึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ในชุมชนที่มีผลต่อการสร้างกิจกรรมทางสังคมหรือการผลิตวัฒนธรรมร่วมกัน และนำไปเป็นต้นทุนในการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจ หรือ มีผลต่อการส่งเสริมรายได้ทางเศรษฐกิจ โดยมีฐานทางความเชื่อในบรรพบุรุษ และพุทธศาสนา 2) รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากชุมชน การประกอบอาชีพของปกากะญอห้วยบง อยู่บนพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อยังชีพ 3) รูปแบบการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว พบว่า รูปแบบการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวภายในชุมชนและวัดห้วยบงมีสถานที่สำคัญ อาทิ แหล่งศึกษาเส้นทางป่าสมุนไพร ไร่กาแฟวัดห้วยบง โรงอบสมุนไพรดูแลสุขภาพ บ้านชนเผ่าจำลอง และภาพวาดศูนย์ปกากะญอศึกษาวัดห้วยบง

2. การพัฒนารูปแบบคุณภาพชีวิต และยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ สรุปว่า 1) เกิดการฝึกอบรมส่งเสริมองค์ความรู้ 2) เกิดการฝึกอบรมยกระดับเศรษฐกิจฐานรากด้วยการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน 3) สร้างกลไกการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการโดยชุมชน 4) ลดความเหลื่อมล้ำผ่านการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ 5) เชื่อมโยงนโยบายรัฐกับศักยภาพชุมชน

3. การสร้างพุทธนวัตกรรม ชุมชนในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ สรุปว่าการสร้างพุทธนวัตกรรมในชุมชนห้วยบง มิได้เพียงเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชน แต่ยังเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีอยู่ และวิถีพัฒนาชีวิตของคนในชุมชนให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกับหลักธรรมะ และหลักการพัฒนายั่งยืน ทำให้ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์แห่งนี้สามารถยืนหยัดอย่างภาคภูมิใจในโลกสมัยใหม่ โดยไม่ทิ้งรากเหง้าแห่งปัญญาท้องถิ่นและความดีงามทางวัฒนธรรมของตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำฯ พบว่า 1) เกิดรูปแบบการฝึกอบรมพัฒนาคุณภาพชีวิต จากทุนทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีชาวปกากะญอเป็นต้นทุนสร้างรายได้ 2) รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากชุมชน การประกอบอาชีพเสริม 3) รูปแบบการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว แหล่งศึกษาเส้นทางป่าสมุนไพร ไร่กาแฟ โรงอบสมุนไพร บ้านชนเผ่าจำลอง และภาพวาดศูนย์ปกากะญอศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี/ผลการศึกษาของ พิมภัสสร เต็ดขาด และคณะ (2565) ศึกษา การพัฒนารูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อน เศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน รูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นมีลักษณะเป็นตลาดวัฒนธรรมชนเผ่าแบบผสมผสานที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน

2. การพัฒนารูปแบบคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำฯ พบว่า 1) เกิดการฝึกอบรมส่งเสริมองค์ความรู้และการศึกษา 2) เกิดการฝึกอบรมยกระดับเศรษฐกิจฐานรากด้วยการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน 3) สร้างกลไกการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการโดยชุมชน 4) ลดความเหลื่อมล้ำผ่านการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ 5) เชื่อมโยงนโยบายรัฐกับศักยภาพชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี/ผลการศึกษาของ พระมหาวิรัชศักดิ์ สุรเมธี และคณะ (2567) ศึกษา นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน พัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน

3. การสร้างพุทธนวัตกรรมชุมชนในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำฯ พบว่า สร้างพุทธนวัตกรรมในชุมชน จำนวน 20 คน เกิดการฝึกอบรมยกระดับเศรษฐกิจฐานรากด้วยการพัฒนาอาชีพ พัฒนาชีวิตของคนในชุมชนให้สอดคล้องกับหลักธรรมะ และหลักการพัฒนายั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี/ผลการศึกษาของ ปณณวิชญ์ แสงหล้า และคณะ (2565) ศึกษา การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนในศตวรรษที่ 21 ของจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า การพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนเพื่อความยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาองค์ความรู้ด้านเศรษฐกิจฐานรากที่จะนำไปสู่การยกระดับชุมชนนวัตกรรม ได้แก่ การจัดการ ความรู้ คือ การระดมความคิด การสร้างและการแสวงหาความรู้

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย คือ D5 Model ประกอบด้วย 1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรม 2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากชุมชน การประกอบอาชีพของปากาเกะญอห้วยบง อยู่บนพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อยังชีพ 3. การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว อาทิ แหล่งศึกษาเส้นทางป่าสมุนไพร ไร่กาแฟห้วยบง โรงอบสมุนไพรดูแลสุขภาพ บ้านชนเผ่าจำลอง 4. ส่งเสริมองค์ความรู้และการศึกษาการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ 5. สร้างกลไกการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการโดยชุมชน ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ โดยสามารถสรุปเป็น “D5 Model” ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

สรุป

การวิจัยเรื่องพุทธรูปวัฒนธรรมชุมชน : รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ สรุปดังนี้

1. การศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมบ้านห้วยบง เป็นชุมชนที่มีต้นทุนทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีชาวปกากะญอใช้วิถีชีวิตแบบเรียบง่าย พึ่งพิงธรรมชาติเป็นหลัก และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ในชุมชนที่มีผลต่อการสร้างกิจกรรมทางสังคมหรือการผลิตวัฒนธรรมร่วมกัน และนำไปเป็นต้นทุนในการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมรายได้ทางเศรษฐกิจ โดยมีความเชื่อในบรรพบุรุษ และพุทธศาสนา 2) รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากชุมชน การประกอบอาชีพของปกากะญอห้วยบง อยู่บนพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจแบบเพื่อยังชีพ 3) รูปแบบการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว อาทิ แหล่งศึกษาเส้นทางป่าสมุนไพร ไร่กาแฟห้วยบง โรงอบสมุนไพรดูแลสุขภาพ บ้านชนเผ่าจำลอง และภาพวาดศูนย์ปกากะญอศึกษาห้วยบง

2. การพัฒนารูปแบบคุณภาพชีวิตและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า 1) ส่งเสริมองค์ความรู้และการศึกษา 2) ยกระดับเศรษฐกิจฐานรากด้วยการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน 3) สร้างกลไกการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการโดยชุมชน 4) ลดความเหลื่อมล้ำผ่านการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ 5) เชื่อมโยงนโยบายรัฐกับศักยภาพชุมชน

3. การสร้างพุทธรูปวัฒนธรรมชุมชนในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การสร้างพุทธรูปวัฒนธรรมชุมชน ได้เปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชน เปลี่ยนแปลงวิถีคิด พัฒนาชีวิตของคนในชุมชนให้สอดคล้องกับหลักธรรมะ และหลักการพัฒนายั่งยืน สามารถยืนหยัดอย่างภาคภูมิใจในโลกสมัยใหม่ โดยไม่ทิ้งรากเหง้าแห่งปัญญาท้องถิ่นและความดีงามทางวัฒนธรรมของตนเอง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนการตลาดออนไลน์แก่ชุมชนชาติพันธุ์อย่างยั่งยืน
2. ภาครัฐควรส่งเสริมพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองต่อผู้บริโภคยุคใหม่

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. ควรวิจัยศึกษาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนชาติพันธุ์กับการท่องเที่ยวชุมชนชาติพันธุ์ในยุคปัจจุบัน
2. ควรวิจัยแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของกลุ่มชาติพันธุ์คนรุ่นใหม่

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม. (2562). *หน้าที่ และอำนาจ*. สืบค้น 23 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.mhesi.go.th/home/index.php/aboutus/vision-mission>
- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2562). *รู้จักกระทรวงดิจิทัลเพื่อ เศรษฐกิจและสังคม*. สืบค้น 23 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.mdes.go.th/about>
- กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.). (2565). *การพัฒนารูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. สถาบันวิจัยยุทธศาสตร์ มหวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

- ชนินทร เพ็ญสูตร. (2560). ประเทศไทย 4.0 บริบททางเศรษฐกิจ และการเมือง. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(1), 67–99. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/polscicmujournal/article/view/91314>
- ปณณวิชญ์ แสงหล้า, พระมหาสมมาส ชุตินันโต, สหพร แสงวันดี, และประสิทธิ์ แสงทับ. (2565). การพัฒนาองค์ความรู้เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนเพื่อความยั่งยืนในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 9(3), 290–303. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMA/article/view/257545>
- ญาณิศา เผื่อนพะยะ และประสพชัย พสุนนท์. (2564). นวัตกรรมชุมชนเชื่อมโยงเศรษฐกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม*, 8(2), 32–44. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMSNPRU/article/view/257481>
- พระมหาวิรัชศักดิ์ สุรเมธี, พระพิทักษ์ ฐานิสฺสโร, และรัตติกาล ชาญขำนิ. (2567). นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 7(1), 86–103. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/article/view/266358>
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2565). *พุทธธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 44). สหธรรมมิก.
- พิชัยลักษณ์ เมืองมูล. (2567). แนวทางการบริหารจัดการการเรียนรู้โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์การศึกษาของโรงเรียนเวียงแหงปริยัติศึกษา. *วารสารลำนานาวิจัยปริทรรศน์*, 5(1), 62–72. <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/JOLRR/article/view/800>
- พิมภัสสร เต็ดขาด, เขมินทรา ตันธิกุล, และนพรัตน์ กันทะพิกุล. (2565). การพัฒนารูปแบบตลาดวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกลไกรัฐและประชาสังคม เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 9(1), 85–98. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jbp/article/view/269474>
- วารินทร์ กามินทร์, พระครูสุตันทบัตติ, และ เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง. (2568). การประยุกต์หลักสังคหวัตถุธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลหมอเมือง อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน. *วารสารลำนานาวิจัยปริทรรศน์*, 6(1), 64–74. <https://so13.tci-thaijo.org/index.php/JOLRR/article/view/1456>